

ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Odpovědnost školy za vytváření bezpečného klimatu a předcházení šikaně

Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.

Ředitel školy nese také odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance dle zákoníku práce ve znění pozdějších předpisů

Škola má též v konkrétních případech ohlašovací povinnost vůči orgánům státní správy - OSPOD, Policie ČR.

Výchozí opatření školy:

- odpovědnost ředitele a jeho aktivní přístup, delegování kompetencí směrem ke konkrétním pedagogům
- nejméně jeden pedagog pověřen specifickými otázkami v oblasti prevence a řešení šikany, ten se pak bude také dále vzdělávat (zde konkrétně školní metodik prevence, dále ŠMP)
- nastavení jasných, srozumitelných a konkrétních pravidel chování ve školním řádu a jeho důsledné dodržování
- vytvoření jasných a srozumitelných pravidel pro vyvozování důsledků za porušování těchto pravidel
- pro efektivnější prevenci jsou třídy motivovány k vytváření vlastních pravidel, která korelují se školním řádem, zároveň vystihují specifika konkrétní třídy
- ve škole je nastaven systém vzájemné komunikace mezi pedagogy, který může včas podchytit varovné signály
- pedagogové jsou pravidelně informováni o aktuálních změnách, metodicky vedeni především ŠMP
- škola podporuje další vzdělávání pedagogů v oblastech, které souvisí s výše uvedenými otázkami (řešení konfliktů, skupinová dynamika třídy, sociální klima ve třídě...)
- škola má zmapovanou síť pomoci pro žáky a pedagogy v daném regionu

ŠIKANA

Jedná se o agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které naplňují tyto základní atributy:

- opakovaná v čase
- vědomá
- záměrná
- úmyslná
- nepříjemnost útoku
- samoučelnost agrese
- výrazný nepoměr sil – pro napadeného je obtížné účelně se bránit

Podoby šikany:

přímá – fyzické ataky (plivání, bití, tahání za vlasy...), verbální (vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, náboženství, etnicitě, sexualitě, výhrůžky, příkazy), neverbální (urážlivá gesta a zvuky, zírání, výhrůžné výrazy v obličeji, řeči těla, ničení, schovávání věcí, učebních pomůcek, jejich odcizování...)

nepřímá – většinou nefyzická, agresor využívá prostředníka, rozšiřuje pomluvy, záměrně izoluje jedince, používá neoprávněná nařčení, ponižování před ostatními, nepříjemné sexuální provokace....

kyberšikana – v současnosti se jedná o nejpoužívanější formu šikany, konkrétně se jedná o zakládání falešných profilů, prezentace ponižujících videí, zraňujících komentářů, rozesílání vulgárních či výhrůžných koláží, výhrůžných SMS nebo e-mailů. Na rozdíl od šikany tváří v tvář má tato podoba šikany daleko větší dosah, který se pak odráží ve výrazně horším prožívání oběti.

Stadia šikanování

1. stadium: zrod ostrakismu

mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře, je neoblíben, neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „legraci“. Jedná se již o počáteční šikanu, která nese rizika dalšího negativního vývoje.

2. stadium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

ve skupině stoupá napětí vlivem různých zátěžových situací, spolužáci si na ostrakizovaných žácích uvolňují napětí. Manipulace se přitvrzuje, objevuje se mírná fyzická agrese.

3. stadium: vytvoření jádra

vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich obětmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

4. stadium: většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „nakažených virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

5. stadium: totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

PŘÍMÉ VAROVNÉ SIGNÁLY ŠIKANOVÁNÍ

posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet
kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem
nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil
příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem
skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků
nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich
honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí
rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout
žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, omlouvání učitelům

NEPŘÍMÉ VAROVNÉ SIGNÁLY ŠIKANOVÁNÍ

žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády
při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními
při přestávkách vyhledává blízkost učitelů
má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený
působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči
stává se uzavřeným
jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje
zašpiněný nebo poškozený oděv
stále postrádá nějaké své věci
odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy
mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy
jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené
začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole
odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit

Společný postup řešení při výskytu šikany ve škole

1) diferenciální diagnostika

Školní metodik prevence v případné spolupráci s výchovným poradcem rozhodne, zda se jedná o šikanu, odliší tak různé formy škádlení.

2) vnitřní diagnostika

Určení stádia vývoje šikany, formy šikany, analýza vztahů závislostí mezi oběťmi a agresory, navrhované postupy šetření, léčby.

3) určení typu stádia a rozhodnutí, který scénář léčby bude vhodný

1. scénář – postupy řešení počátečního stádia šikanování:

Provádíme maximálně šetně s ohledem na oběť, informátory, svědky. Informace jsou přísně důvěrné!

1. odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany
2. rozhovor s informátory a oběťmi
3. nalezení vhodných svědků
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory!)
5. ochrana oběti
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru
 - a. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
 - b. rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)
7. realizace vhodné metody
 - a. metoda usmíření
 - b. metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči)
8. třídní hodina:
 - a. efekt metody usmíření
 - b. oznámení potrestání agresorů
9. rozhovor s rodiči oběti
10. třídní schůzka
11. práce s celou třídou

2. scénář – základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany

a) první (alarmující) kroky pomoci

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

b) příprava podmínek pro vyšetřování

1. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
2. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
3. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
4. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

c) vyšetřování

5. rozhovor s obětí a informátory;
6. nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
7. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
8. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

d) léčba

9. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

KYBERŠIKANA

Kyberšikana, obdobně jako školní šikana, sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:

- nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pocítuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých;
- účast na sebevraždě (§ 144 TZ) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem vyvolat u ní rozhodnutí k sebevraždě;
- porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) – např. „odposlech“ odesílaného e-mailu;
- porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti;
- pomluva (§ 184 TZ) – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť.

Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§ 367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřívání (§ 366 TZ) či schvalování trestného činu (§365 TZ), v krajním případě i podněcování (§ 364 TZ).

Při šetření kyberšikany dodržujeme tyto zásady:

spolupráce s rodinou i agresora oběti	podpora oběti	praktické rady oběti	prošetřit a zaznamenat vše	zastavení pokračování	nalezení viníka, sankce	následná péče o oběť i agresora
--	----------------------	-----------------------------	-----------------------------------	------------------------------	--------------------------------	--

- **spolupráce s rodinou oběti i útočníka**

Rodina a škola by měly být partnery ve výchově. Obě tyto výchovné složky by se měly vzájemně se podporovat. Důležité je vybudovat a udržovat atmosféru důvěry, která by mohla být vyčleněním jednoho z partnerů z řešení problému vážně narušena. Rodiče jsou seznámeni se svými možnostmi a postupy, které mohou uplatňovat při řešení kyberšikany, např.: – jak bude postupovat při řešení problému, – jaké má možnosti a pravomoci, – jaký další vývoj je možné očekávat, – jakým způsobem se do řešení může zapojit rodina atd.

- **podpora oběti kyberšikany**

Postiženého člověka nejprve uklidněte tím, že udělal správnou věc, když o problému řekl někomu jinému. Spolupracujeme se ŠMP, TU, případně dalšími pedagogy. V případě potřeby vyhledáme odbornou pomoc z PPP, SVP.

- **nabídka doporučených postupů oběti**

Postiženému doporučíme, jak má postupovat dále. Vysvětlíme, že se nemá mstít ani posílat odesílateli podobné zprávy. Poradíme mu, aby si schoval důkaz pro jakékoliv vyšetřování (např. aby nesmazal zprávu, kterou obdržel, aby si pořídil snímek (snapshot) obrazovky nebo aby sdělil webovou adresu, kde se objevil případ kyberšikany v on-line komunikaci). Přesvědčíme se, že jedinec rozumí jednoduchým způsobům, jak zabránit, aby se útoky opakovaly (např. si může změnit kontaktní údaje, zablokovat příjem zpráv od útočníka, opustit chatovací místnost atd.).

- **prošetření všech případů kyberšikany**

Všechny případy týkající se šikany náležitě zaznamenáváme a prošetřujeme. V závažných případech mohou být považovány za trestný čin. Totéž platí i pro kyberšikanu. Je velmi důležité, aby si oběť uchovala důkazy kyberšikany. Ty pak může ukázat rodičům, učitelům a policii.

- **zastavení šíření kyberšikany**

Snažíme se problém vyřešit, aby se nešířil dále. V případě odhalení původce kyberšikany jej požádáme o odstranění daného obsahu, popř. kontaktujte správce/poskytovatele služby, aby tento obsah odstranil on. Použijeme kázeňské pravomoci, abychom zabránili dalšímu šíření zneklidňujícího obsahu. V případě nelegálního obsahu kontaktujte policii, která může určit, co bude potřeba ponechat pro případné vyšetřování.

- **potrestání viníků**

Bere v potaz, jaký byl dopad útoku na oběť, zdali bylo ublížení ze strany útočníka záměrem nebo šlo o nedorozumění. Konkrétní sankce jsou součástí školního řádu. Vhodné je omezit přístup k internetu, mobilnímu telefonu, apod.

- **následná péče**

Po šetření je nezbytné věnovat se nejen oběti, ale i původci šikany. Je nutné učinit všechny kroky, abychom zabránili opakování.